דברי אמת — יתרו

וירא חותן משה כו' ויאמר חותן משה אליו כו' נבול תבול כו'. [הפסוקים] הם תמוהים יכתוב יתרו רב או סתם וירא וכן אח"כ ויאמר אליו כו' [אליו הוא מיותר] מסתמא נדע שקאי אדלעיל וכן לשון נבל תבול. כי אין זה דרך ארץ לומר לשון קללה ומהו לשון נבל תבול ולא לשון התרגום מלאה כו' כמו וילאו למצא הפתח. וי"ל דהנה יתרו היה לו זכי' שלא זכה שום אדם להיות לו חתנו משה רבינו ע"ה. ע"ז מרמז הפסוק דהנה איתא דרחים רבנן הוי' לי' בנין רבנן דמיקיר רבנן הוי' ליה חתני' רבנן. והנה רש"י ז"ל פי' וירא חותן משה כו' ויאמר מדוע אתה יושב לבדך כו' הוקשה בעיניו שמזלזל בכבודן של ישראל. א"כ הוה כמוקיר כל הרבנן שבכל ישראל ע"כ זכה להיות חותן משה ששקול ככל ישראל והחכמים והנביאים. וזה וירא חותן משה. גם שמצינו שזכה לבנין רבנן מופלאים מאוד כדאיתא ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים מדבר יהודא ללמוד עם יעבץ. שבקש רחמים והזמין לו ית' החסידים הללו. ע"ז ג"כ מפרש הפסוק. ויאמר חותן משה אליו פי' מה שנוגע לטובת משה כי בל"ז אליו הוא מיותר. פי' מזה נראה שאהב את משה רבינו ע"ה ע"כ זכה לבנין הללו. ולשון נבל כו' דהנה איתא בחוה"ל שעיקר עבודתו ית' דביקותו חובת הלבבות וזה היה מעלת האבות ע"ה וקודם מתן תורה לא היו צריכים לתורה אח"כ שכחו זה ונתגשמו אבותינו במצרים הוצרכנו התורה מצות שמעיות. וע"י זה אפשר לבוא להדביקות הגדול בו ית' והשגת נפלאותיו ית' כמו הנביאים יעו"ש. והנה כשאדם בדיעה מיושבת ובריאותו ושמחה נחל לו למי שרוצה ועוסק בזה הדביקות הגדול משא"כ כשאין אדם בריא ואין ראשו צלול כראוי עכ"פ צריך לראות להתנה. ע"פ התורה שלא לעבור עכ"פ וידוע נובלת חכמה של מעלה תורה והדביקות הוא חכמה שבא ממנו חיות והתלהבות ומזה אדם בעיניו כאין. וזה נבל תבול ע"י זה יבלבלו אותך תבוא רק נהתנהג ע"פ התורה ולא בדביקות העליון וזה נבל כי נובלת חכמה שלמעלה תורה:

איעצך כו' אפשר כתוב בספרים הראשונים כי לכאורה אינו מדויק פי' רש"י כי הוא כפול וצוך אלקים אח"כ. וגם הוא מיותר ודאי ימלך בגבורה בלעדו. אך הנה לכאורה הוא כמו חוצפא שייעץ למשה רבן של כל הנביאים כי ודאי יתרו חכם היה ובעל דרך ארץ הגם שהיה חתנו ולטובתו [אעפ"כ] אין דרך ארץ אך שידע מאוד שטוב הכנעה לאדם וענוה כי ה' את דכא וזה שמע בקולי איעצך ע"י זה שתתנהג בענוה יהי' אלקים עמך:

ושם וצוך אלקים לפי' רש"י צ"ל דודאי יצוך אלקים כי את לא יצוך לא תוכל לעמוד למעוטי בנימא עדיף. אך בדרך שאדם רוצה לילך כו'. ואפשר קודם לכן נאמר לו ית' שלא תהיה נראה לו שאינו רוצה בו לבד ודוק כי קצרתי הכל:

בחודש השלישי כו' י"ל ביום הזה כי לפירוש רש"י אין תורה נזכר כאן עדיין וגם קודם אומר באו מדבר סיני ואח"כ ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני אח"כ ויחנו במדבר כו' הנ"ל ויסעו מרפידים ויתנו במדבר סיני בקיצור פרשנו בעזרתו ית' בקיצור כי תחלת העבדות ית' צריך לתקן מדותיו כדאיתא בספר שערי קדושה ושם מפרש על פי היסודות וי"ל פשוט כמו המדותיו ית' בלך ה' הגדולה כו' כדכתיב הדבק במדותיו וכבר כתבתי ענינם ה"כ איני חוזר אותם והנה כולל המדות להיות שכל בעיניו [ושלא] להיות לו שום התפארות כלל להשיג שפלותו וחסרונו ולפאר ליוצרינו וזה ישראל אשר בך [יתפאר] ית' ע"כ יעקב מובחר שבאבות וזה הוא אמת כי כל גאוה שקר וזה תתן אמת ליעקב והנה ידוע שישראל במצרים לא היו כראוי והי' צריך תשובה ולחדש מדותיו לטובה וזה בחודש השלישי לצאת ב"י ממצרים כי יציאת מצרים הי' מתשובה כדאיתא במדרש על וירא אלקים את ב"י וידע אלקים ששבו בסתר וזה פרשנו אהי' עמך אהי' אשר אהי' שהודיע לו שבתשובה יצאו משם ששורשו אהי' פי' אהי' טוב הגם שלא הייתי וע"י זה אהי' כטל לישראל וזה אהי' אשר אהי': וזה אומרו כה תאמר כו' אהי' שלחני אליכם כי ראוי לומר אהי' שני שלא תהי' התשובה בשביל זה ודו"ק וידוע [שהתשובה] הוא מבינה כמו שכתיב ולבבו יבין ושב וכתיב עולם חסד יבנה והתפארת נקרא שלישי מחסד וזה בחודש השלישי לצאת כו'. ביום הזה פי' בכל עת ששב אדם בתשובה בזה באו מדבר סיני פי' אפילו מי שהוא שטוף בזימה שהקב"ה שונא זימה וזה סיני לשון שנאה כדאיתא בגמרא. כי יש מדבר טוב כי מזל נקרא מדבר כנ"ל בפ' בשלח וכן בעל צדקה כמו ביואב בביתו במדבר משא"כ מדבר סיני פי' אפילו נואף אם נעשה שפל שלא תהי' לו שום התפארות להיות נכנע ומתבייש מוחלין לו. ומה שכתיב לשון עבר י"ל גם אז הי' ביניהם כן וגם דבר ההוה שייך לשון עבר ועתיד כדאיתא בפי' רש"י ז"ל. ויסעו מרפידים פי' מעצלות ומרפיון ידים ויבואו מדבר סיני כי' להמדרגה שגם הם ישנאו זימה כי דבקו בו ית' והשיגו והריחו הזוהמא מנואפים. ויחנו במדבר שיכלו להמשיך חנינה ממזל הנקרא מדבר כנ"ל בפ' בשלח. ויחן שם ישראל כו' ג"כ בא מהכנעה שהי' באחדות כי רק מגאוה פירוד לבבות ומריבה כאשר נכתוב אי"ה בפ' משפטים על וכי יריבון אנשים. ומשה שהי' כבר עניו ושפל בעיניו השיג יותר שעלה אל האלקים:

במדרש אמרו אומות העולם מה זה שישראל מקריבים ומקטירים השיב דכתיב זאת תורת העולה מי זאת עולה ומשה עלה. דהנה כתיב בחודש השלישי כו' י"ל דהנה גדולה תשובה כו' ובתשובה צריך לתקן המדות והוא ראשון להיות האהבה רק לו ית' ולמה שטוב לפניו וגם השנאה שלא להיות חלילה לעובדי השם וזה צריך התחכמות גדול שלפעמים נראה לשנא את האדם עובד ה' שהוא מבלבל ובאמת שורש השנאה בשביל ענין גשמי מו"מ או שום דבר והגם שהוא מפני בטול עבדות אין להתקוטט בדבר מצוה וגדול השלום ומכ"ש אהבת חברים וכדאיתא בזוהר הקדוש בדורו של רשב"י הי' גילוי סודות בשביל אהבה גדולה בין החברים קדושים. וצריך לזכור כשבא השנאה שהוא מהיצה"ר להתגבר עליו. וכן צריך תשובה לתיקון מדות והתחדשות שלא להיות לאדם התפארות שלא להיות מפואר בעיניו כלל ולהכיר שפלותו וחסרונו ממילא ישיג רוממותו ית' וגודל חסדו וטובו ויפאר ליוצרינו ב"ה. וי"ל זה מדת יעקב ישראל אשר בך אתפאר אני כי הי' שפל בעיניו וזה ויעקב איש תם פרושו עניו כי המתגאה נקרא בעל מום כידוע ע"כ נקרא ישראל אשר בך אתפאר ובמדה זו זכו אבותינו לתורה הקדושה כי באותה מדה כלולים הכל וע"כ זכו לאחדות הגדול כמו ויחן שם ישראל. וזה י"ל בחודש השלישי התחדשות השלישי אשר כתבנו וזה הי' מהתשובה וזה לצאת בני ישראל מארץ מצרים ג"כ הי' להם הכנעה גדולה כמו שכתבנו למעלה בפ' שמות על ויקם מלך חדש יע"ש. וזה י"ל מפני מה ישראל מקריבין ומקטירין שעושין

ב"י פעולות טובות בקרבן לה' הוא לייחד המדות עם המעשים טובים והשכל לבוא לדעת הוא בקטורת על זה קאמר זאת תורת העולה הוא היראה הנקרא זאת שיש לישראל על ידה נכנסין לייחד המדות ומשם למעלה השכל המרומז במי וזה מי זאת עולה ומשה עלה (י"ל הוא החודש השלישי הנ"ל שיש לנו כמו שאמרו רז"ל על אתם המעט וזה הוא מעלת משה רבינו ע"ה וזה ומשה עלה:

במדרש ומשה עלה כו'. פירש משה עלה בענין וירד בענן וזכות אבות עלה וירד עמו. וצריך ביאור ופרשנו בעזרתו ית' הכל לשון ומשה פי' מפני שהוא משה עניו מכל זכה עלה כו' וכן וירד משה. ולא תתמה הלא זכה לעלות אל ה' ודאי למעלה א"א לבוא לו גאוה משא"כ בירידה וזה אומר וזכות אבות עלה וירד עמו פי' שתלה הכל בזכות אבות:

קול ה' יחולל אילות כו'. דהנה כתיב ועתה אם שמוע תשמעו בקולי כו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. דהנה לשון כפול. אך הנה ע"י תורה יבא משיח הגם שאיתא בזוהר ע"י תפלה גם זה בא מהתורה ובגמ' איתא בפירוש על פסוק גם כי יתנו בגוים וכן כתיב כי לא בחפזון תצאו משום דיש לנו התורה ואין חשש להשתקע בטומא' חלילה כמו במצרים והנה ידוע שאח"כ בקשו אבותינו דור דיעה שישוב ית' לדבר עמנו כי חזרו מאשר אמרו דבר עתה עמנו כשראו ששכחו מה שקבלו ממשה רבינו ע"ה ולא אשר קבלו בפירוש ממנו ית' והשיב ית' זה יהי' אח"כ בביאת משיח כדאיתא במדרש וזה י"ל ועתה אם שמוע תשמעו בקולי אח"כ וגם ושמרתם את בריתי כי ע"י שאז זרח משעיר למו כו' השלטנו על האומות אין להם כח לבלבל אפי' ממה שקשה להם מאוד היא ברית מילה שנתקיים העולם על ידינו ומקנאים וזה ושמרתם את בריתי. וגם והייתם לי סגולה מכל העמים אתם תהיו האוצר חביב ליקח העיקר והאומות רק התמצית כאלו אתם האוצר. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים לשון שרים וגם שירות לו ית' וגוי קדוש גם הגוים יתקדשו על ידיכם כמו שכתיב שיאמרו בית יעקב לכו כו'. וזה מלכי צבאות ידודון ידודון יתקרבו ונוח בית הוא כנסת ישראל תחלק שלל פי' לה העיקר ולהם המותר. וזה נמי קול ה' הוא התורה יחולל אילות גם אשר אינם כדאי להגאולה המרומז בלידה כמו שכתיב חלה גם ילדה ציון את בני' נמשל כאילה שהלידה קשה לה גם הם יזכו להגאולה וזה יחולל אילות וגם הרשעים יחזרו בתשובה וזה ויחשוף יערות הם אלני סרק יחשוף הלובן שלהם כי יסיר הקליפה מהם ובהיכלו הם הצדיקים כולו אומר כבוד:

מה שקודם כתיב. וישב משה את דברי העם כו' ואח"כ ויגד משה. י"ל קודם הוא פשוט ואח"כ מפני שאמרו רצונינו לראות מלכינו. הוא גדלות וידוע אין מזל לישראל והם אז לא היו במדרגה זו הוצרך משה לעורר זה וזה ויגד משה גד הוא מזל עליון כדאיתא ולשון גומל דלים פי' גם אם אינו כדאי כדאיתא לא בזכותא תלי' אלא במזלא הגם שזכות מועיל כדאיתא כמה פעמים. כ"א גם בלא זכות אפשר להמשיך משם:

מה שכתיב וקדשתם היום ומחר כו' והיו נכונים ליום השלישי כו'. ומשה רבינו ע"ה [אמר] היו נכונים לשלשת ימים. ופי' רז"ל ידוע גם ע"ז קשה לשון מדעתו ולא מעצמו כי הלא פי' התוס' שהגז"ש אינה גמורה לומר זה הי' דעת ושכל שלו. אך הנה פרשנו על בחודש השלישי כי הנה יציאת מצרים היה בתשובה כדאיתא במדרש על ויראו אלקים את בני ישראל וידע אלקים שראה שחזרו בתשובה הבינונים והרשעים הרהרו בתשובה וידע אלקים שאחד מחבירו לא ידע וזה שאמר לו ית' בשם אהי' שהוא התשובה כלומר אם לא הייתי טוב אהי' כראוי שהוא שם התשובה. ומה שהוא שמו ית' ויש לו פי' גשמי דהנה אין שום נברא יכול [לומר] אהי' כי אין יודע מדי יולד יום כי אם הבורא יכול לומר אהיה כי מי יאמר לו מה תעשה. והנה סדר התשובה קודם הוא לתקן מדותיו להיות לו רק אהבה א' לה' ית' ורק לשנוא מה שהי"ת הוא שונא. וכן ליזהר מהתפארות שלא להיות יפה וחשוב בעיניו ולהתפאר עצמו בעיניו. להיות שפל בדעתו כ"א לפאר ליוצרינו. וזה מדת יעקב. ישראל אשר בך אתפאר תפארת ישראל. והנה אם אדם שפל בדעתו ואינו חשוב בעיניו ורואה חסרונותיו. ועל המעלות יודע שמה' הוא זה והוא מעלות בוראינו יתברך רואה מעלת בני אדם זה ברור כשאדם רואה מעלותיו רואה חסרונות אחרים וכן להיפוך כשהוא שפל בעיניו אוהב את כל ישראל וזה בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ כי התשובה נקרא חודש שהוא התחדשות מרעה לטובה וזה לצאת בני ישראל כו' זה היא התשובה שורש של יציאת מצרים והתחדשות ראשון הוא האהבה ושני הוא פחד והיפוך האהבה ושלישי היא התחדשות של תפארת שלא לפאר עצמו בעיניו עי"ד זה ויחן שם ישראל בלב אחד כאיש אחד כנ"ל. והנה אנו נוטלים ידינו לאכילה ובקימה ולתפלה למה דוקא הידים כ"א מפני שהם רמוזים על שורש אברהם ויצחק אבותינו כידוע חסד לאברהם ופחד יצחק וחסד נקרא זרוע כדכתיב זרוע עם גבורה וכן נמי גבורה כדכתיב צפון וימין צפון הוא יצחק שאפרו צפון וימין אברהם שע"כ הלוך ונסוע הנגבה להתדבק בשורשו וכתיב כי ימינך וזרועך כו' ע"כ הם זרועות עולם. וידוע שמהם הי' אחיזה להסט"א כי מא"א ע"ה יצא ישמעאל ומיצחק עשו ע"כ זה הוא הנטילת ידים ויעקב מרומז בכל הגוף העיקר כי הוא מובחר שבאבות וזה וקדשתם היום הוא על חסד שהוא היום כי עולם חסד יבנה ומחר על שורש יצחק מרומז עוה"ב טוב הצפון כו' והיו נכונים ליום השלישי שורש יעקב לבא משורש זה התורה וע"כ יעקב אבינו ע"ה היה יושב אוהלים ומשה רבינו גרם בזכותו לבוא התורה ממדרגה יותר עליונה משורש זה הוא דעת כי גם כולל הכל כי דעת לשון אהבה [לשון] מודע. ידעתיו. וכן [לשון] גבורה [כמו] ויודע בהם את אנשי סוכות [שופטים ח] וכולל במלה אחת שניה' וזה לשלשת ימי' פי' שליש של ימים פי' הכולל וחב"ד א' הוא וחכמה מאין תמצא אין הוא אפיסה ונקרא חושך העלם וזה יש מאין חכמה מאין תמצא וזה ויהי ביום השלישי הוא תפארת בהיות הבוקר השורש הוא דעת הוא בוקר אור מהחושך של מאין. וזה מאמר רז"ל שלא שרתה השכינה עד צפרא דשבתא ע"ז שהוסיף משה מדעתו פי' מדעת שלו שהי' משם וע"כ נקרא דורו דור דיעה והסכים ית' על ידו ולא שרתה השכינה מדרגה עליונה שהוא צפרא דשבתא בבוקר יש מאין כנ"ל הוא דעת:

לא תעשון אתי. פרשנו דאיתא בספר שהיה אומר אחד ויכוח עלינו מפני שקבלנו התורה בקולות וברקים והקב"ה פתח השמים ודבר עמנו מהם ע"כ א"א להאמין אם לא תהיה במעמד הזה מה שהוא נגד ציוויו וציוות משה רבינו שבחר בו יתברך והי' הכל על ידו אז. וזה אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם לא תעשון אתי פי' שיתוף ח"ו. וזה על מדרגה עליונה שהי' לנו שדבר עמנו ית' פא"פ ועל מה שבחשנו אנחנו דבר אתה עמנו כו' משם זכינו לנביאים וחכמים ע"ז אמר אלקי כסף כו' לא תעשו לכם כמו שפרשו רז"ל: